

**Institut vzdělávání
a poradenství**

Základy pedagogiky a psychologie

Studijní text pro přijímací zkoušky

ke studiu programu Učitelství praktického vyučování

na Institutu vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze

Ing. Kateřina Tomšíková, Ph.D.

2022

OBSAH

PŘEDMLUVA	4
1 PSYCHOLOGIE.....	5
1.1 Psychologie osobnosti	5
1.1.1 Etapy psychologického vývoje	5
1.1.2 Struktura osobnosti.....	6
1.1.1.1 Činitelé působící na rozvoj osobnosti	6
1.1.1.2 Substruktury osobnosti	6
1.1.3 Rysy osobnosti.....	7
1.1.3.1 Temperament.....	7
1.1.3.2 Charakter	9
1.1.4 Dynamika osobnosti.....	9
1.1.4.1 Motiv	9
1.1.4.2 Potřeba	9
1.2 Psychologické principy sociální komunikace.....	10
1.2.1 Složky komunikačního procesu	10
1.2.2 Psychologický účinek informace	11
1.2.3 Bariéry komunikace.....	11
1.2.4. Komunikační kontinuum	12
1.3 Využívání prostředků verbální a nonverbální komunikace.....	13
1.3.1 Prostředky verbální komunikace.....	13
1.3.2 Prostředky nonverbální komunikace	13
1.4 Řešení zátěžových situací.....	15
1.4.1 Stres.....	15
1.4.2 Syndrom vyhoření (Burnout).....	15
1.4.3 Psychické poruchy (těž duševní)	16
1.5 Sociální psychologie	17
1.5.1 Rodina.....	17
1.5.2 Sociální role	17

2 PEDAGOGIKA.....	18
2.1 Metody zkoumání v pedagogice.....	18
2.2 Struktura výchovně-vzdělávacího procesu	18
2.2.1 Výchovně-vzdělávací cíle.....	18
2.2.2 Prostředky výchovně vzdělávacího procesu	19
2.2.2.1 Nemateriální (formy, metody)	19
2.2.2.2 Materiální (učební pomůcky a didaktická technika)	20
2.2.3 Lidské faktory – učitel	21
2.3 Speciální pedagogika	24
2.3.1 Subdisciplíny sociální pedagogiky	24
2.3.2 Specifické vývojové poruchy učení (SVPU), (SVPŠD) – dys poruchy	25
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	27

PŘEDMLUVA

Bakalářský studijní program Učitelství praktického vyučování kombinované formy studia na Institutu vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze je určen pro ty, kteří mají zájem si doplnit pedagogické vzdělání.

Součástí přijímacího řízení je vykonání přijímací zkoušky. Tu tvoří písemný test složený z všeobecných studijních předpokladů a znalostí základů pedagogiky a psychologie.

Cílem tohoto textu je nabídnout uchazečům o studium tohoto programu základní vzdělávací obsah na tu část přijímacích zkoušek, která prověřuje předpoklady z oblasti společenských věd, konkrétně pedagogiky a psychologie. V souladu s názvem textu jsou v něm obsaženy pouze základní pojmy z obou disciplín a přehled jejich struktury.

1 PSYCHOLOGIE

1.1 Psychologie osobnosti

1.1.1 Etapy psychologického vývoje

- Prenatální období
  - je doba od oplození vajíčka do narození dítěte.
- Novorozenecké období
  - doba přibližně měsíc po narození.
- Kojenecký věk
  - do 1 roku.
- Batolecí věk
  - zahrnuje dobu od 1 do 3 let věku dítěte.
- Předškolní věk
  - trvá od 3 přibližně do 6 let.
- Školní věk
  - Raný školní věk
    - od nástupu do 8-9 let.
  - Střední školní věk
    - od 8-9 let do 11-12 let.
  - Starší školní věk = pubescence
    - od 11-12 let do 15 let.
- Adolescence
  - od 15 do 20 let.
- Dospělost – její dosažení je vázáno na zrání.
  - Mladá dospělost – od 20 do 35 let.
  - Střední dospělost – mezi 35. a 45. rokem.
  - Starší dospělost – období od 45 do 60 let.
- Stáří
  - Mladší stáří (rané) – 60-74 let.
  - Pokročilé (pravé) stáří – 75 let a více.

1.1.2 Struktura osobnosti

- Definovat osobnost není jednoduché. Světová zdravotnická organizace (WHO) chápe člověka jako BIO-PSYCHO-SOCIÁLNÍ jednotku. Struktura osobnosti vypovídá o tom, „jaký člověk je“.

1.1.1.1 Činitelé působící na rozvoj osobnosti

- **dědičné a vrozené dispozice**
  - vklad od rodičů, který je základem osobnosti, na němž je možno dále osobnost rozvíjet;
- **prostředí,**
  - do něhož se jedinec během života dostává,
  - působí neustále a nezáměrně,
  - je možno na něj nahlížet velmi široce od geografických, klimatických, makrospolečenských až po konkrétní rodinné podmínky, v nichž jedinec žije;
- **výchova,**
  - která se záhy vyčleňuje z podmínek prostředí jako záměrné a cílevědomé působení na jedince.

Tyto tři skupiny faktorů (dědičné a vrozené lze chápat jako faktory vnitřní, prostředí a výchovu jako faktory vnější) na sebe navzájem působí, dochází k jejich **interiorizaci** (zvnitřnění), kdy člověk poznává určité normy, pravidla a osvojí si je a přijme.

Opakem tohoto slova je **exteriorizace**, kdy člověk se podle určitých norem a pravidel sám chová a očekává takové chování od druhých.

Základní podmínkou interiorizace je **činnost**. Člověk nepřebírá pouze pasivně podněty svého vnitřního a vnějšího prostředí, ale je stále aktivní a zpětně své prostředí ovlivňuje.

1.1.1.2 Substruktury osobnosti

- Jsou to skupiny vlastností vytvářející určité složky osobnosti.
- Je jich celkem 5:
  - vlohy, dispozice,
  - schopnosti,
  - rysy osobnosti,

- temperament,
- charakter.

Vlohy, dispozice

- Jsou to vnitřní podmínky získané dědičně či vrozeně, tvoří základ rozvoje osobnosti.
- Jsou charakterizovány jako anatomicko-fyziologické zvláštnosti nervového systému, na jejichž základě a ve spojení s působením prostředí dochází k rozvoji schopností a dalších vlastností.

Schopnosti

- Jsou to psychické vlastnosti a jsou základem pro vytváření změn probíhajících na základě učení.
- Podle druhu rozeznáváme schopnosti:
  - intelektové,
  - senzomotorické (smyslově pohybové),
  - umělecké.
- Podle míry (množství) schopností popisujeme:
  - nadání,
  - talent,
  - genialitu.

1.1.3 Rysy osobnosti

- Jedná se o relativně stálé vlastnosti osobnosti, které jsou v běžné řeči nazývané „povahovými vlastnostmi“.

1.1.3.1 Temperament

- Je to soubor vlastností projevující se jak v chování člověka, tak v jeho prožívání, **nelze jej zásadně změnit**.
- S temperamentem souvisí problematika typu a typologie. Zabývala se jí řada vědců.

Vědci zabývající se typologií temperamentu

Hippokrates a Galenos

- Jejich teorie je spjata s tzv. šťávovou typologií, která rozlišuje čtyři základní temperamentové typy podle poměru tělesných tekutin (krve, žluči, černé žluči a hlenu).

Carl Gustav Jung

- Je autorem rozdělení temperamentu na **introvertní a extravertní** osobnost.
  - **Introvertní** osobnost se vyznačuje nekomunikativním, váhavým, do sebe ponořeným kontaktem.
  - **Extravertní** osobnost je otevřená, komunikativní, vstřícná, rychle se zapojuje do sociálních situací.

Hans Jürgen Eysenck

- Rozšířil tuto teorii na osobnost **labilní a stabilní**.
  - **Labilní** jedinec má vysoký stupeň neuroticismu, je citlivý, má více dráždivou nervovou soustavu, snadno dochází k jejímu podráždění.
  - **Stabilní** jedinec má nízkou míru neuroticismu, méně dráždivou nervovou soustavu, reaguje na podněty vyšší intenzity.

Kombinací dimenzí introverze – extraverze a stabilita – labilita dochází H. J. Eysenck k následujícímu temperamentovému modelu.

- **Labilní extrovert = choleric**
  - nedůtklivý, neklidný, agresivní, vznětlivý, impulsivní, měnící postoje.
- **Stabilní extrovert = sangvinik**
  - optimistický, společenský, přístupný, hovorný, nenucený, živě reagující, nenucený, bezstarostně vede, řídí.
- **Stabilní introvert = flegmatik**
  - pasivní, pečlivý, rozvážný, mírumilovný, ovládá se, spolehlivý, vyrovnaný, klidný.
- **Labilní introvert = melancholik**
  - náladový, úzkostlivý, rigidní, střízlivý, pesimistický, rezervovaný, nespolečenský.

Je nutné si uvědomit, že tzv. „čistý typ“ v populaci neexistuje, jedná se o nejrůznější kombinace s menší či větší intenzitou projevu.

1.1.3.2 Charakter

- Jedná se o soubor vlastností s „morálním významem“.
- Na rozdíl od temperamentu je tato substruktura výrazně závislá **na vnějších** faktorech utvářejících osobnost, zejména na výchově.
- Souvisí s rozvojem nejvyššího autoregulačního mechanismu osobnosti, kterým je svědomí.

1.1.4 Dynamika osobnosti

- Jedná se o dynamické procesy probíhající v osobnosti. Základní složkou je motiv.

1.1.4.1 Motiv

- Je to pohnutka, která vede k činnosti, nebo činnosti zabraňuje. Pokud vznikají pohnutky v osobnosti samé a působí zevnitř, hovoříme o **motivech vnitřních**.
- Pokud vznikají a působí zvenku, hovoříme o **motivech vnějších**. Vnější motivy někdy nazýváme **stimuly**.
- V oblasti motivů vnitřních zaujímají jedno z významných míst potřeby.

1.1.4.2 Potřeba

- Je to stav lidského organismu, který znamená porušení vnitřní rovnováhy nebo nedostatek ve vnějších vztazích osobnosti.
- Autorem hierarchie potřeb je **Abraham Maslow**. Předpokládal, že potřeby stoupají od základních biologických a po potřeby složitější.
- Vedle potřeb patří ke zdrojům vnitřní motivace také:
  - **Zájmy** = trvalejší zaměření člověka na určitou oblast předmětů a jevů skutečnosti, lidé se liší šíří a hloubkou svých zájmů.
  - **Návyky** = opakované, ustálené a zautomatizované způsoby jednání člověka v určité situaci (špatným návykům říkáme zlovyky).
  - **Hodnoty** = cíle, k nimž se vztahuje činnost člověka, ovlivňují výběr způsobu chování a jednání.
  - **Ideály** = modely, vzory, které mohou sloužit jako vodítko jednání člověka.

1.2 Psychologické principy sociální komunikace

Komunikace

- Je proces předávání a přijímání informací mezi lidmi.

1.2.1 Složky komunikačního procesu

Sdělující

- Ten, kdo informaci přináší.
- Sdělující má mít vždy na paměti, koho má před sebou a volit přiměřené prostředky sdělení tak, aby mu bylo ze strany příjemce porozuměno. Jen tak bude jejich vzájemná komunikace efektivní. Základem profesionálního sdělování je dovednost přizpůsobit informaci příjemci, který bývá ve většině situací z hlediska informovanosti a zasvěcenosti do problému na jiné, většinou nižší, úrovni než sdělující. Může se např. jednat o odborníka z jiné oblasti.
- Způsoby sdělování:
  - slovy,
  - mimoslovně,
  - činy.

Příjemce

- Ten, kdo informaci dostává, aby byl schopen informaci přijmout, je třeba naučit se dovednosti – NASLOUCHAT.
- Umění naslouchat nespočívá pouze v tom, že slyšíme slova, to, co náš protějšek říká. Naslouchání znamená též „slyšet“, co si partner v rozhovoru myslí, co cítí, co chce, kdo je.

Informace

- Sdělení – informace samotná.
- Informace neboli samotný obsah sdělení, může být sama o sobě také zdrojem nedorozumění. Je třeba ji promyslet a zformulovat tak, aby byla přiměřená věku a úrovni posluchače, času, v němž má být předána a ostatním podmínkám.

Komunikační kanál

- Cesta informace od sdělujícího k příjemci.
- V každém informačním kanále se informace částečně ztrácí a posouvá se její význam.

Zpětná vazba

- Je to zpětná informace o porozumění či neporozumění sdělení.
- Druhy zpětné vazby:
  - **Nevyžádaná**
    - zpětná vazba, kterou dostáváme spontánně od posluchačů, klientů prostřednictvím bezprostředních reakcí, otázek, verbálních i neverbálních projevů. Spontánní zpětná vazba je důkazem zájmu klienta o daný problém, je důkazem jeho aktivního přístupu.
  - **Vyžádaná**
    - je zpětná vazba, o níž je nutno příjemce požádat. Jeho pasivita nemusí být vždy projevem nezájmu nebo neporozumění. Může na to mít vliv i typ osobnosti (introvert). Vyžádanou zpětnou vazbu realizujeme pomocí otázek klientovi – otázky mohou být pokládány stylem, že se my sami přesvědčujeme o tom, zda bylo vše vysvětleno.

1.2.2 Psychologický účinek informace

- Je to reakce příjemce na obsah a formu sdělené informace.
- K profesionálnímu chování v sociálním prostředí patří i dovednost sdělovat zprávy s emotivním obsahem. Jak dobré, tak ty horší.
- Vždy je třeba tyto zprávy formulovat tak, aby nedošlo k neadekvátní reakci příjemce, aby nebyl zbaven možnosti do „svého osudu“ zasáhnout, hledat řešení a aktivně se na něm podílet.
- Stejná zpráva vyslovená s vysokou mírou empatie bude vždy přijata lépe než strohé konstatování věcí, pro příjemce citlivých a zásadních.

1.2.3 Bariéry komunikace

- Jsou to překážky, které se do tohoto procesu dostávají. Dělíme je na vnější a vnitřní.
  - Mezi tzv. **vnější bariéry** mimo jiné patří:
    - nevhodné prostory,
    - vizuální rozptylování,
    - nevhodné pracovní podmínky,
    - hladina hluku.

- Mezi tzv. **vnitřní bariéry** mimo jiné patří:
  - obavy a nejistota,
  - rodinné problémy a starosti,
  - neschopnost naslouchat,
  - emoce.

1.2.4. Komunikační kontinuum

Nařizování, příkazování (sdělování)

- Komunikační útvar známý každému, výhodou je rychlé vykonání úkolu a snadná kontrola.
- Mnohým lidem vyhovuje vzhledem k tomu, že míra zodpovědnosti za výsledky rozhodovacích procesů leží mimo ně.
- Nevýhodou je pasivní přístup k řešení, nízká míra motivace a kreativity.

Přesvědčování

- Slouží ke dosažení změny názoru protistrany, ke změně jejích postojů.
- Na rozdíl od nařizování zde záleží na tom, co si protistrana myslí.
- Vede k vyšší míře motivace a zainteresovanosti na výsledku.

Sdílení

- Sdílení je způsob komunikace, kdy obě komunikující strany jsou „vyladěny na stejnou tóninu“.
- O řadě věcí se nemusí přesvědčovat, jdou stejným směrem.
- Sdílení je optimálním prostorem pro týmovou práci a pro tzv. měkké manažerské techniky, kterými je např. koučování.
- Míra motivace zúčastněných je vysoká, není nutná těsná a neustálá kontrola plnění úkolů.

Vybavení pravomocemi

- Představuje vysokou míru shody mezi komunikujícími.
- V takto nastavené situaci se může např. vedoucí spolehnout na to, že jeho podřízený bude jednat zcela v souladu s cíli pracoviště, aniž by k tomu byl vyzýván a následně kontrolován.
- Analogií může být např. předání rodinné firmy potomkům.

1.3 Využívání prostředků verbální a nonverbální komunikace

1.3.1 Prostředky verbální komunikace

- Základem je mluvené slovo, které může být podporováno vhodně volenou názorností.
- Účinnost slovního projevu ovlivňuje:
  - Barva hlasu
    - je člověku dána, je možné ji ovlivnit hlasovou polohou.
  - Hlasitost řeči
    - musí odpovídat prostředí, ve kterém řečový projev probíhá.
  - Intonace vět
    - má odpovídat charakteru sdělení a je třeba ji měnit zvláště u delšího mluveného projevu.
  - Tempo řeči
    - musí být přiměřené, aby posluchači stačili vnímat obsah a chápali jej.
  - Čistota výslovnosti
    - důležité je nepolykat koncovky, nezkracovat délky slov, nekomolit slova.
  - Čistota projevu
    - je často znehodnocována vkládáním „plevelných“ slov, např. „vlastně“, „jakoby“, „takže“, „ehm“, „ééé“.
- Dokonalý slovní projev získá člověk dlouhodobým nácvikem a kultivací jednotlivých složek ústního projevu.

1.3.2 Prostředky nonverbální komunikace

- Mimoslovní komunikace se vysoce podílí na účinnosti sdělení.
- K nejvýraznějším prvkům nonverbální komunikace patří:
  - Gestika
    - pohyb rukou, gesta rukou, která mohou být i nevědomá,
    - příliš výrazná gestika ruší mluvený projev a odpoutává pozornost posluchačů.
  - Mimika
    - je sdělování informací výrazem obličeje.

- Oční kontakt
  - patří k nejvýznamnějším prvkům nonverbální komunikace,
  - rétorik má sledovat očima posluchače a střídat pohledy pro všechny účastníky.
- Kinezika
  - je chápána jako řeč pohybů.
- Proxemika
  - využívá při sdělování přiblížení či oddálení při komunikaci s posluchačem.
- Haptika
  - jedná se o komunikaci bezprostředním dotekem.
- Posturologie
  - je věda, která si vysvětluje řeč fyzických postojů, držení těla a postojových konfigurací.
- Jsou i další prostředky nonverbální komunikace jako například úprava zevnějšku.

1.4 Řešení zátěžových situací

1.4.1 Stres

- Reakce na poškození nebo ohrožení organismu.
- Prožívaný konflikt, úzkost, frustrace nebo vyšší aktivizace.
- Za **vnitřní klíčový faktor** je pokládána **osobnost** jedince.
- Za **vnější klíčový faktor sociální opora** (systém sociálních vztahů, ze kterých lze v případě potřeby čerpat).
- Z chronického stresu vychází **syndrom vyhoření**.

Stresory

- senzorické,
- psychické,
- emociální.

Fáze stresu

- poplach,
- obrana,
- vyčerpání (smrt).

1.4.2 Syndrom vyhoření (Burnout)

- Jedná se o psychický stav, prožitek z vyčerpání, jehož příčinou jsou nadměrné psychické a emocionální nároky.
- Tyto nároky jsou způsobeny kombinacemi dvou faktorů:
  - velká očekávání,
  - chronické situační stresy.
- Vyskytuje se zvláště u tzv. pomáhajících profesí.
- Tvoří ho řada symptomů především v oblasti psychické, částečně i fyzické a sociální.
- Fáze syndromu vyhoření:
  - nadšení,
  - stagnace,
  - frustrace,
  - apatie,

- intervence.

1.4.3 Psychické poruchy (též duševní)

- Představují skupinu onemocnění a poruch, které ovlivňují především lidské myšlení, prožívání nebo vztahy s okolím.
- Na vzniku duševních chorob se podílejí tři faktory – biologické, psychologické a sociální.
- Zakladatelem psychologického směru nazvaný **psychoanalýza**, který se také léčením psychických poruch zabývá, byl **Sigmund Freud**.

1.5 Sociální psychologie

1.5.1 Rodina

Základní sociální jednotkou je **rodina**. Rozlišujeme ji na rodinu:

- nukleární
  - rodinu složenou pouze z rodičů a jejich dětí,
- rozšířenou
  - nukleární + další příbuzní, okolí.

Rodina plní několik **funkcí**:

- socializační
  - orientuje dítě na určité hodnoty, poskytuje mu druh opory,
- reprodukční
  - zůstává základní jednotkou plození nové generace (ačkoliv se rodí děti i mimo manželství),
- ekonomická
  - zajišťuje potřeby hmotného i nehmotného charakteru, dítě se učí hospodařit,
- emocionální
  - poskytuje emocionální uspokojení.

Matrilinéární rodina

- Rodina, v níž statut, majetek, jméno, privilegia se dědí v mateřské linii.

Patrilinéární rodina

- Rodina, v níž statut, majetek, jméno, privilegia se dědí v otcovské linii.

V rodině i dalších sociálních skupinách hraje každý jedinec svou **sociální roli**.

1.5.2 Sociální role

- Je to soubor očekávání na chování a prožívání daného jedince ze strany skupiny (okolí, společnosti), které je spjata s jeho současnou pozicí (postavením) v příslušné skupině.

2 PEDAGOGIKA

2.1 Metody zkoumání v pedagogice

- Jsou totožné s metodami používanými např. v sociologii.
- Patří sem:
  - empirické metody:
    - pozorování,
    - rozhovor,
    - experiment,
    - dotazník
    - analýza dokumentů.
  - teoretické metody
    - analýza (člení celek na základní součásti),
    - syntéza (spojuje vztahy do celku),
    - indukce (usuzování z jednotlivého na obecné),
    - dedukce (usuzování od obecného k zvláštnímu a jednotlivému),
    - komparace (srovnání)

2.2 Struktura výchovně-vzdělávacího procesu

1. Cíle (výchovně-vzdělávací cíle) a obsah (učivo)
2. Prostředky výchovně vzdělávacího procesu
  - nemateriální (formy, metody)
  - materiální (učební pomůcky a didaktická technika)
3. Lidské faktory výchovně vzdělávacího procesu
  - učitel a žák

2.2.1 Výchovně-vzdělávací cíle

Z hlediska skladby, struktury se člení cíle na:

- **kognitivní** (vědomostní, vzdělávací, poznávací),
  - výstupem jsou **vědomosti** či **znalosti**,

- učením či zkušeností osvojená a zapamatovaná soustava pojmů, faktů, definic, principů, představ, zákonitostí, vzorců, schémat, vztahů apod.
- znalosti mohou být:
  - **explicitní = výslovné**, lze je přesně vyjádřit,
  - **implicitní = neuvědomělé**, nelze je přímo vyjádřit.
- **psychomotorické** (dovednostní),
  - výstupem jsou **dovednosti nebo návyky**,
    - opakované, ustálené a zautomatizované způsoby jednání člověka v určité situaci,
    - mohou být:
      - manuální,
      - sensorické, motorické,
      - intelektuální.
- **afektivní** (postojové)
  - výstupem jsou **hodnoty**,
    - vztahují se k činnosti člověka, ovlivňují výběr jeho způsobu chování a jednání.

2.2.2 Prostředky výchovně vzdělávacího procesu

2.2.2.1 Nemateriální (formy, metody)

- **Formou výuky** se rozumí **způsob uspořádání** výuky.
  - Podle způsobu organizace je členíme na:
    - Výuku teoretickou
    - Výuku praktickou
    - Exkurzi
    - Distanční vzdělávání (e-learning)
    - Distanční vyučování
    - Kombinovanou formu
    - Autodidakci (samostudium)
  - Podle vztahu k jednotlivci a ke skupině je členíme na:
    - Individuální výuku (jeden učitel x jeden student)
    - Individualizovanou (každý student má individuální úkol)

- Skupinovou a kooperativní
  - Projektovou
  - Frontální (učitel stojí před studenty)
  - Týmovou (studenty společně vyučuje skupina odborníků)
- **Vyučovací metoda** je záměrný **postup činnosti učitele** vedoucí ke splnění výchovně-vzdělávacích cílů, je **dynamickým nástrojem** řízení vyučovacího procesu. Dle jednoho z kritérií rozlišujeme metody slovní, názorně demonstrační a praktické.
    - Ve slovních metodách jsou informace předávány mluvenou řečí, případně texty. Rozeznáváme metody monologické (směr komunikace je od pedagoga ke studentovi a dialogické (předpokládají účast více aktérů v komunikaci).
    - Metody názorně demonstrační zapojují více smyslů, např. metody vizuální (zrakové), auditivní (sluchové), hmatové, čichové nebo chuťové.
    - Metody praktické předpokládají samostatnou činnost žáka.

2.2.2.2 Materiální (učební pomůcky a didaktická technika)

- Za materiální didaktické prostředky je možné považovat **veškerý materiál**, který použije pedagog kromě mluveného slova ve vzdělávacím procesu.
- Z hlediska terminologie je nutné správně rozlišovat a používat pojmy **učební pomůcka** a **didaktická technika**.
- **Učební pomůcka**
  - je nosičem didaktické informace má bezprostřední vztah k obsahu výuky.
  - Patří sem:
    - přírodniny,
    - originální předměty,
    - modely,
    - statická zobrazení (obrazy, fotky),
    - dynamická zobrazení (videa),
    - textové pomůcky (učebnice),
    - programy (textové, tabulkové, prezentační),
    - internet.
- **Didaktická technika**

- je soubor přístrojů a technických zařízení, která jsou potřebná pro prezentaci učební pomůcky.
- Některé učební pomůcky pro prezentaci vyžadují, jiné nevyžadují didaktickou techniku.
- Patří sem:
  - tabule,
  - projekční plochy (plátna),
  - projekční přístroje (dataprojektory),
  - obraz zachycující přístroje – fotoaparáty, kamery,
  - počítače + periferní zařízení,

2.2.3 Lidské faktory – učitel

- **Kompetence**

- Kompetence je chápána jako **excelentní způsobilost**. Vyjadřuje komplex **znalostí, dovedností, postojů a zkušeností**, které jsou cílovými kategoriemi profese učitele v měnící se škole.
- K jejich základním charakteristikám patří, že musí být **rozvoje schopné, variabilní a flexibilní**.

1. Kompetence oborově předmětová

Učitel

- má osvojeny **systematické znalosti aprobačního oboru**;
- je schopen transformovat poznatky příslušných vědních a technických oborů do vzdělávacích obsahů vyučovaných předmětů;

2. Kompetence didaktická a psychodidaktická

Učitel

- dovede užívat základní **metodické postupy** ve výuce daného předmětu a je schopen jej přizpůsobit **individuálním potřebám** žáků a požadavkům konkrétní školy.

3. Kompetence obecně pedagogická

Učitel

- ovládá **procesy a podmínky výchovy** spojené se znalostí psychologických, sociálních a multikulturních aspektů jak v rovině teoretické, tak praktické;
- dovede se orientovat v kontextu výchovy a vzdělávání na základě znalostí vzdělávacích soustav a trendů jejich rozvoje.

4. Kompetence diagnostická a intervenční

Učitel

- dovede **diagnostikovat sociální vztahy** ve třídě;
- je schopný rozpoznat sociálně patologické projevy žáků, šikanu a týrání a zná možnosti jejich prevence a nápravy, které zprostředkuje;
- ovládá prostředky zajištění kázně ve třídě a **umí řešit** školní výchovné situace a výchovné problémy.

5. Kompetence sociální, psychosociální a komunikativní

Učitel

- ovládá prostředky **vytváření příznivého pracovního klimatu** ve třídě/škole;
- má možnosti vlivu mimoškolního prostředí, vrstevníků a médií na žáky,
- ovládá prostředky pedagogické komunikace ve třídě/škole;

6. Kompetence manažérská a normativní

Učitel

- má základní **znalosti o zákonech** a dalších normách a dokumentech vztahujících se k výkonu jeho profese;
- ovládá **základní administrativní úkony** spojené s evidencí žáků a jejich vzdělávacích výsledků, ovládá vedení záznamů a výkaznictví.

7. Kompetence profesně a osobnostně kultivující

Učitel

- má znalosti **všeobecného rozhledu**;
- má osobnostní **předpoklady pro kooperaci s kolegy** ve sboru;
- je schopen sebereflexe na základě sebehodnocení a hodnocení různými subjekty.

Pro všechny složky výchovně-vzdělávací procesu je potřeba mít zpětnou vazbu o jejich vhodném využití. Zjišťování, vysvětlování stavu, úrovně kvality, efektivnosti procesu vzdělávání se nazývá **evaluace**.

2.3 Speciální pedagogika

- Je vědní disciplína, která je součástí soustavy pedagogických věd.
- Speciální pedagogika se zabývá teorií a praxí výchovy a vzdělávání, pracovním uplatněním, socializací, diagnostikou, intervencí a poradenstvím dětí, mládeže a dospělých, kteří jsou znevýhodněni v důsledku svého zdravotního stavu či sociokulturního prostředí.
- Dělení:
  - dle věkové kategorie – od narození po seniorský věk
  - dle jednotlivých druhů postižení – subdisciplíny speciální pedagogiky
  - dle hloubky a míry postižení

2.3.1 Subdisciplíny speciální pedagogiky

Základní

- **Psychopedie**
  - pedagogika osob s **mentálním** postižením.
- **Surdopedie**
  - pedagogika osob se **sluchovým** postižením.
- **Tyflopédie** (oftalmopedie)
  - pedagogika osob se **zrakovým** postižením.
- **Etopedie**
  - pedagogika žáků s **poruchami chování**, sociálně nepřizpůsobivých.
- **Somatopedie**
  - pedagogika osob s **tělesným postižením**, chronickým onemocněním a oslabením.
- **Logopedie**
  - pedagogická a klinická; problém osob s **narušenou komunikační schopností**.

Další

- **SVPŠD – specifické vývojové poruchy školních dovedností – SVPU specifické vývojové poruchy učení** - tzv. dys poruchy
- **PAS – porucha autistického spektra**
- **Nadané děti – děti s mimořádným nadáním – talentované děti**

2.3.2 Specifické vývojové poruchy učení (SVPU), (SVPŠD) – dys poruchy

- jsou souhrnným **označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi** při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání.
- Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a **předpokládají dysfunkci centrálního nervového systému.**

Osobnost studenta s poruchou učení

- Porucha slovní, prostorové a pracovní **paměti.**
- Nedostatky **v trvalejší motivaci.**
- Neschopnost **čekat na odměnu.**
- Snížená schopnost **přiměřeně sociálně a verbálně reagovat.**
- Adolescenti **mají zvýšenou dráždivost, netrpělivost,** stále hledají něco nové, senzace, rizika, „adrenalinové činy“.
- **Snížená sebereflexe, nestálost,** nezralost reakcí, neschopnost reflektovat změny.
- **Rizikové chování** (žití okamžikem, dřívější zahájení sexuálního života, promiskuita, experimentování s návykovými látkami ...).

Druhy

- **Dyslexie**
  - problém se **čtením.**
- **Dysgrafie**
  - problém se **psáním.**
- **Dysortografie**
  - problém s **gramatikou** mateřského jazyka.
- **Dyskalkulie**
  - problém s **počty.**
- **Dyspinxie**
  - problém s komplexní **představivostí,** malováním.
- **Dyspraxie**
  - problém s **pohyby.**
- **Dysmuzie**

- vývojová **porucha hudebních** schopností.

Specifické poruchy učení a chování (SPUCH – interdisciplinární obor)

- **Porucha pozornosti ADD** (Attention Deficit Disorder);
- **porucha pozornosti s hyperaktivitou ADHD** (Attention Deficit Hyperactivity Disorder);
porucha pozornosti bez hyperaktivity (ADnonHD).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

HANUŠOVÁ, Marie. *Psychologie pro poradce*. Textová studijní opora. 1. vydání. Praha: ČZU, IVP, 2014. 71 s. ISBN 978-80-213-2456-5.

MILLER, Ivan a NĚMEJC, Karel. *Evaluace ve vzdělávání*. Textová studijní opora. 1. vydání. Praha: ČZU, IVP, 2014. 78 s. ISBN 978-80-213-2455-8.

SLAVÍK, Milan a kol. *Kapitoly z vysokoškolské pedagogiky*. Praha, IVP ČZU v Praze, 2008. 108 s. ISBN 978-80-123-1858-8.

SLAVÍK, Milan a kol. *Vysokoškolská pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 2012. 256 s. ISBN 978-80-247-4054-6.

SLAVÍK, Milan, HUSA, Jiří a MILLER, Ivan. *Materiální didaktické prostředky a technologie jejich využívání*. 1. vydání. Textová studijní opora. ČZU v Praze, IVP, 2007. 50 s. ISBN 978-80-213-1705-5.

SLAVÍK, Milan a MILLER, Ivan. *Oborová didaktika pro zemědělství, lesnictví a příbuzné obory*. 3. vydání. Textová studijní opora. Praha: ČZU v Praze, IVP, 2012. 136 s. ISBN 978-80-213-2277-6.